

УДК 94(477.83)37.014.14:001.814"1921/39"

Jolanta DZIENIAKOWSKA

«DZIENNIK URZĘDOWY KURATORIUM OKRĘGU SZKOLNEGO LWOWSKIEGO» (1921-1939) JAKO ŹRÓDŁO DO DZIEJÓW SZKOLNICTWA MIĘDZYWOJENNEGO LWOWA

Przedmiotem rozważań jest organ prasowy lwowskich władz szkolnych drugiej instancji, zatytułowany «Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego». Adresowany był do nauczycieli, kierownictw i dyrekcji państwowych i prywatnych szkół powszechnych, średnich i zawodowych, pracowników oświaty pozaszkolnej oraz organów samorządu szkolnego i terytorialnego. Na jego łamach, oprócz urzędowych komunikatów władz szkolnych wszystkich instancji, publikowano prace autorstwa nauczycieli i innych pracowników oświaty z dziedziny dydaktyki i pedagogiki, przykłady lekcji «wzorowych», sprawozdania z konferencji nauczycielskich, relacje z uroczystości i obchodów szkolnych poszczególnych placówek oświatowych, wiadomości dotyczące różnych bibliotek itp. Ponadto pomieszczano tu spisy bibliograficzne wydawnictw pedagogicznych, psychologicznych, metodycznych, dydaktycznych, z historii i współczesnych aspektów oświaty i wychowania itp., recenzje tych dzieł, wykazy pomocy szkolnych, wyjątki z katalogów bibliotecznych. Wieloaspektowość i różnorodność materiałów zamieszczanych w periodyku sprawia, że «Dziennik» można postrzegać jako źródło informacji o szkolnictwie międzywojennego Lwowa.

Słowa kluczowe: Dwudziestolecie międzywojenne, Lwów, szkolnictwo, «Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego».

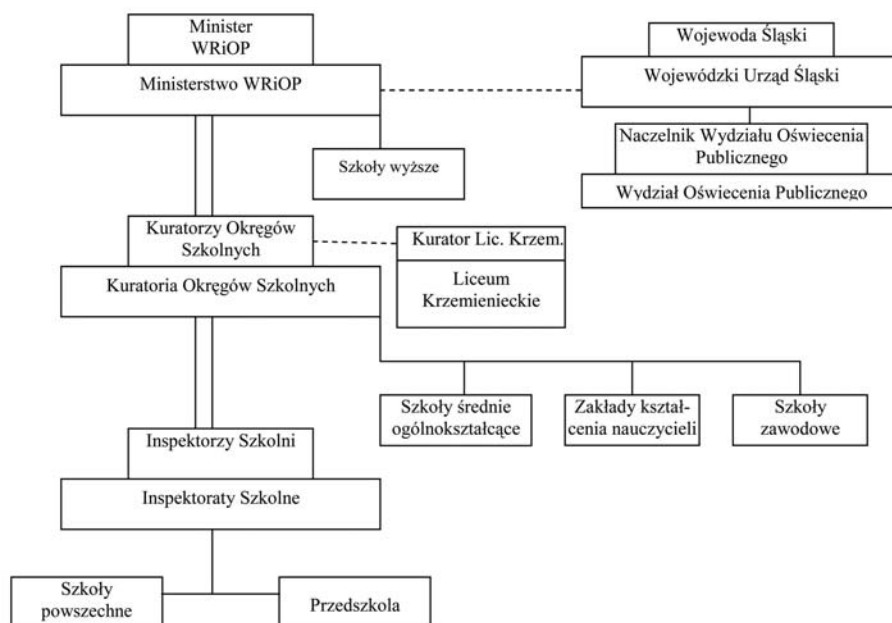
«Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego», tytułowy przedmiot rozważań, to organ prasowy lwowskich władz szkolnych drugiej instancji, czyli – co jest sygnalizowane w nazwie periodyku – Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego z lat międzywojennych. Ponieważ omawiane czasopismo było częścią systemu prasowego władz szkolnych Drugiej Rzeczypospolitej, warto najpierw przedstawić uwagi na temat struktury owych władz.

W Polsce, jeszcze przed odzyskaniem niepodległości, rozpoczęto stopniowe przejmowanie administracji szkolnictwa na terenach znajdujących się pod okupacją niemiecką i austriacką, a następnie na ziemiach byłego zaboru rosyjskiego. Jednocześnie przystąpiono do tworzenia nowego systemu oświaty. Były to – ze względu na ogromne zaniedbania i skomplikowaną sytuację polityczną, społeczną i gospodarczą Polski – niezwykle trudne, ale – co trzeba podkreślić – priorytetowe zadania, niezbędne dla rozwoju odradzającego się państwa. Należały do nich m. in.: scalenie szkolnictwa, opracowanie projektów ustaw szkolnych obowiązujących na całym obszarze Drugiej Rzeczypospolitej, wprowadzenie – obowiązkowej dla wszystkich dzieci, bez względu na ich pochodzenie społeczne i status materialny – siedmioletniej szkoły powszechnej, stanowiącej podbudowę średniej szkoły

ogólnokształcącej i szkół zawodowych, oraz odpowiednie przygotowanie nauczycieli. Istotne były również sprawy związane z podziałem terytorium państwa na okręgi szkolne i organizacją władz szkolnych drugiej instancji (kuratoriorów), a także organizacją i funkcjonowaniem szkół wszystkich typów i stopni w latach 1918–1939.

W dwudziestoleciu międzywojennym w Polsce w zarządzaniu resortem edukacji obowiązywała zasada instancyjności. Początkowo działały dwie instancje: centralne władze – Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego [dalej: MWRiOP]¹ – oraz, bezpośrednio mu podlegające, inspektoraty szkolne jako pierwsza instancja. Sytuacja zmieniła się w 1920 r., gdy mocą ustawy z 4 czerwca tegoż roku o tymczasowym ustroju władz szkolnych (art. 3), zorganizowano władze szkolne drugiej instancji, czyli kuratoria okręgów szkolnych.

Struktura władz szkolnych w Drugiej Rzeczypospolitej

Źródło: DzUrzkOS Łódzkiego 1930 nr 3, s. 124; M. Pollak, *Organizacja władz szkolnych II instancji w ciągu dziesięciolecia istnienia Polski Odrodzonej (cd.)*, «Oświata i Wychowanie» 1929, z. 4, s. 360–366. Oprac. własne

¹ Poprzednikiem MWRiOP był Departament Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, powołany 23 stycznia 1917 r. na posiedzeniu Wydziału Wykonawczego Tymczasowej Rady Stanu. W grudniu tego samego roku Departament został przekształcony w Ministerstwo WRiOP. Pierwszym ministrem został Antoni Ponikowski, dziekan Wydziału Inżynierii Wodnej Politechniki Warszawskiej. Zob. „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia publicznego [dalej: DzUrzMWRiOP] 1918 nr 7, s. 264. Kompetencje Ministra WRiOP określał artykuł 26. *Dekretu o tymczasowej organizacji władz naczelnych w Królestwie Polskim*: «Do Ministra Oświaty i Wyznań należy zarząd szkolnictwa wszelkich stopni i typów, opieka nad nauką, literaturą i sztuką, nad archiwami, bibliotekami publicznymi, czytelniami, muzeami, teatrami oraz wykonywanie wszelkich praw i opieki Państwa w sprawach wyznaniowych». Zob. «Dziennik Praw Królestwa Polskiego» 1918, nr 1, poz. 1, art. 26.

Kuratoria stały się organem zwierzchnim dla inspektoratów szkolnych (nadal pozostających pierwszą instancją w zakresie szkolnictwa powszechnego), jednocześnie podlegały bezpośrednio najwyższej władzy szkolnej, trzeciej instancji, Ministerstwu WRiOP². Ponadto, jako odrębne jednostki administracji szkolnej istniały: Liceum Krzemienieckie oraz województwo śląskie. Na czele pierwszego z wymienionych, wyłączonego z zakresu działania kuratora Okręgu Szkolnego Wołyńskiego, stał wizytator z prawami i obowiązkami kuratora okręgu szkolnego³, natomiast w województwie śląskim przedstawicielem władz szkolnych drugiej instancji, a więc odpowiednikiem kuratora, był naczelnik Wydziału Oświecenia Publicznego Urzędu Wojewódzkiego Śląskiego⁴.

Utworzenie władz szkolnych drugiej instancji stanowiło początek «nowej ery», co podkreślał na łamach «Dziennika Urzędowego dla Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego» Stanisław Sobiński, pierwszy kurator Okręgu Szkolnego Lwowskiego [dalej: OSŁw]: *«U progu nowej ery. Nadeszła chwila przełomowa dla organizacji władz szkolnych na obszarze Rzeczypospolitej. Rozporządzenie wykonawcze Ministerstwa WRiOP w przedmiocie wykonania Ustawy Sejmowej z dnia 4 czerwca 1920 r. o tymczasowym ustroju władz szkolnych, ogłoszone w Monitorze Polskim z dnia 9 lutego rb. wprowadza w życie doniosłą reformę administracji szkolnej na terenie Małopolski. Przystaje istnieć Rada Szkolna Krajowa, na jej miejsce powstaje Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego, przy czym szkolnictwo wydzielono ostatecznie z zakresu administracji politycznej. Równocześnie utworzono Kuratoria dla Wielkopolski i Pomorza. W najbliższej przyszłości przystąpi Rząd do podziału b. Królestwa na okręgi szkolne. Jednolite programy nauczania częściowo już wprowadzono w życie, częściowo znajdują się w okresie przygotowania wraz z planem nowej organizacji sieci szkolnej. Tym sposobem uczyniono ważny krok do unifikacji szkolnictwa na obszarach Rzeczypospolitej, a tym samym do usunięcia i zatarcia różnic, dzielących jej prowincje kordonami b. zaborów z czasu niewoli politycznej [...]»⁵.*

Organizacja i działalność kuratoriów łączyła się z podziałem terytorium Polski na okręgi szkolne. Obejmowały one obszar jednego, bądź kilku województw. Podstawy do tworzenia okręgów szkolnych oraz powoływania kuratorów dała wspomniana ustawa z 4 czerwca 1920 r. o tymczasowym ustroju władz szkolnych⁶, a także późniejsze rozporządzenia Ministra WRiOP, wydawane na jej podstawie. Pierwsze okręgi szkolne powstały w 1921 r., ale jeszcze do 1937 r. następowały

² Archiwum Akt Nowych w Warszawie [dalej: AAN], zespół MWRiOP, sygn. 6991 Wydział Prezydyjalny, k. 30.

³ Zob. *Liceum Krzemienieckie*, Krzemieniec 1923; J. Stemler, *Liceum Krzemienieckie. Przeszłość – teraźniejszość – przyszłość*, Warszawa 1927.

⁴ M. Pollak, *Organizacja władz szkolnych II instancji w ciągu dziesięciolecia istnienia Polski Odrodzonej (cd.)*, «Oświata i Wychowanie» 1929, z. 4, s. 360–366; zob. też L. Ręgorowicz, *Szkolnictwo w Województwie Śląskiem 1926–1932*, Katowice 1932; J. Prażmowski, *Szkolnictwo w Województwie Śląskiem. Przedszkola, szkoły wszelkiego typu, nauczycielstwo*, Katowice 1936; wyd. 2, Katowice 1938.

⁵ «Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego» [dalej: DzUrZ dla KOSŁw] 1921, nr 3, s. 87.

⁶ Określał to m.in. art. 2: «Dla celów administracyjnych w zakresie wychowania Państwo dzieli się na okręgi szkolne». «Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej» [dalej: DzURP] 1920 nr 50 poz. 304.

zmiany, co spowodowało, że w dwudziestoleciu międzywojennym ich liczba nie była stała. W poszczególnych latach istniało od ośmiu do jedenastu okręgów (nie licząc Liceum Krzemienieckiego oraz województwa śląskiego).

Okręg Szkolny Lwowski [OSLw] utworzony na mocy rozporządzenia Ministra WRiOP z dnia 8 lutego 1921 r., wydanego w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych w przedmiocie *tymczasowego ustroju władz szkolnych na obszarze b. Galicji*⁷, początkowo obejmował ziemie województw lwowskiego i krakowskiego. Kilka miesięcy później, we wrześniu tego samego roku, wydzielono z OSLw obszar województwa krakowskiego i w jego granicach utworzono Okręg Szkolny Krakowski⁸.

Na czele okręgów szkolnych, o czym już wspomniano, stali kuratorzy. Do zakresu ich działania należało m.in.: administrowanie państwowymi instytucjami wychowawczymi i oświatowymi oraz szkołami ogólnokształcącymi, szkołami zawodowymi w zakresie przekazanym przez Ministra WRiOP, a także nadzór, opieka i kontrola nad szkolnictwem, wychowaniem przedszkolnym i pozaszkolnym oraz oświatą w okręgu; organizowanie różnorodnych form dokształcania, doskonalenia i samokształcenia nauczycielstwa okręgu; przedstawianie Ministrowi WRiOP wniosków w sprawie mianowania inspektorów szkolnych, dyrektorów szkół średnich ogólnokształcących, zakładów kształcenia nauczycieli i szkół zawodowych, kierowników szkół powszechnych, wizytatorów szkół (okręgowych) i innych urzędników administracyjnych; układanie projektu budżetu okręgu szkolnego, przedstawianie go Ministrowi WRiOP oraz asygnowanie funduszy na utrzymanie szkolnictwa w okręgu w ramach zatwierdzonego budżetu⁹. Władzę swą kuratorzy sprawowali przy pomocy specjalnie powołanych w tym celu urzędów (kuratoratów) i jednocześnie kierowali ich działalnością. Obejmowały one zazwyczaj cztery wydziały: ogólny, szkolnictwa powszechnego, szkolnictwa średniego, szkolnictwa zawodowego. Wydziałami kierowali naczelnicy. Do pracowników pedagogicznych kuratoriów należeli również wizytatorzy szkolnictwa średniego oraz powszechnego. Ci ostatni otaczali opieką merytoryczną inspektoraty szkolne, organy samorządu szkolnego oraz ochronki¹⁰. W niektórych okręgach szkolnych z kuratoriami współpracowały rady szkolne okręgowe, organy o charakterze doradczym i opiniodawczym. W ich skład wchodził przedstawiciele oświaty, wyznań oraz miejscowego społeczeństwa¹¹.

Bezpośredni nadzór nad szkolnictwem powszechnym, placówkami wychowania przedszkolnego oraz oświaty pozaszkolnej w powiatach (i miastach

⁷ DzURP 1921, nr 16 poz. 97.

⁸ *Rozporządzenie Ministra WRiOP w przedmiocie zmiany granic okręgu szkolnego Lwowskiego i utworzenia Okręgu Szkolnego Krakowskiego*, DzUrzMWRiOP 1921, nr 18, poz. 182, s. 366–367.

⁹ DzUrzMWRiOP 1920 nr 18, s. 204–205. Kompetencje kuratorów określał art. 4. ustawy z 4 czerwca 1920 r. o tymczasowym ustroju władz szkolnych oraz rozporządzenia Ministra WRiOP, wydawane na jej podstawie.

¹⁰ *Ustawodawstwo szkolne i prawo nauczycielskie*, w oprac. M. Danielskiego, Lwów, Warszawa 1933 [„Biblioteka Szkolna”, pod red. M. Danylika, 1933, wyd. D, nr 5], s. 14–16.

¹¹ AAN, MWRiOP, sygn. 6991, k. 36–38. Zob. też M. Balicki, *Zarządzanie szkolnictwem w Polsce (Studium historyczno-porównawcze)*, Białystok 1978, s. 114.

wydzielonych) sprawowali inspektorzy szkolni, reprezentujący władze szkolne pierwszej instancji. Urzędy przez nich kierowane to inspektoraty szkolne¹².

Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego, utworzone (tak jak okręg szkolny lwowski) w 1921 r., miało swą siedzibę we Lwowie. W strukturach organizacyjnych kuratorium mieściła się także biblioteka pedagogiczna, redakcja «Dziennika Urzędowego KOSLw» oraz Państwowe Wydawnictwo Książek Szkolnych¹³.

Periodyk kuratorium lwowskiego należał, razem z pozostałymi kuratorskimi czasopismami¹⁴, do systemu prasowego władz szkolnych Drugiej Rzeczypospolitej. Pismem centralnym, o zasięgu ogólnokrajowym był «Dziennik Urzędowy Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego» (1918–1939), kontynuacja «Dziennika Urzędowego Departamentu Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Tymczasowej Rady Stanu Królestwa Polskiego» (październik 1917–luty 1918). Na jego łamach zamieszczano akty normatywne (ustawy, rozporządzenia, przepisy, okólniki) regulujące wszelkie kwestie organizacyjne i merytoryczne dotyczące systemu oświaty oraz wyznań religijnych. Kolejnym ministerialnym tytułem, również o zasięgu ogólnopolskim, było czasopismo pedagogiczne «Oświata i Wychowanie», wydawane od 1929 r.¹⁵. Ministerialne materiały, publikowane na łamach wymienionych czasopism, pomieszczano również w dziennikach urzędowych kuratoriów okręgów szkolnych, o zasięgu regionalnym, stanowiących kolejne ogniwo systemu prasowego MWRiOP. Ministerstwo dzięki wydawnictwom urzędowym kontrolowało obieg oficjalnych wiadomości dotyczących oświaty, propagowało treści zgodne z polityką kolejnych rządów, prowadziło szeroką działalność informacyjno-propagandową w zakresie szkolnictwa, docierało z informacjami do wszystkich środowisk związanych z systemem oświaty.

«Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego» adresowany był do nauczycieli, kierownictw i dyrekcji państwowych i prywatnych szkół powszechnych, średnich i zawodowych, pracowników oświaty pozaszkolnej oraz organów samorządu szkolnego i terytorialnego. W latach 1921–1924 pismo wychodziło pod nazwą: «Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego

¹² Więcej zob.: AAN, MWRiOP, sygn. 6991, k. 35–36, 38; *Rozporządzenie Prezydenta RP z 4 lipca 1933 r. o podziale okręgów szkolnych na obwody szkolne*; *Rozporządzenie Ministra WRiOP z 25 sierpnia 1933 r. o wewnętrznej organizacji obwodowych władz szkolnych*, DzUzrMWRiOP 1933 nr 11, poz. 163; *Rozporządzenie ministra WRiOP z 8 marca 1938 r.*, DzUzrMWRiOP 1938 nr 3, poz. 98. Zob. też M. Balicki, *Zarządzanie...*, s. 115–116.

¹³ *Rozkład biur KOS Lwowskiego*, DzUzrKOSLw 1925 nr 9, s. 309–310.

¹⁴ W dwudziestoleciu międzywojennym ukazywały się periodyki kuratoriów: brzeskiego (poleskiego), krakowskiego, lubelskiego, lwowskiego, łódzkiego, pomorskiego, poznańskiego, warszawskiego, wileńskiego, wołyńskiego (łuckiego).

¹⁵ *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 29 sierpnia 1928 r. w sprawie statutu organizacyjnego MWRiOP*, «Monitor Polski» 1928 nr 212, poz. 488, § 8. Powołanie «Oświaty i Wychowania» uzasadniono następująco: «MWRiOP wydawało dotychczas dwa czasopisma o charakterze pedagogicznym: „Szkołę Powszechną” i „Bibliografię Pedagogiczną”. Wobec reorganizacji Ministerstwa, [...] głównie zaś ze względu na potrzebę rozszerzenia ram działalności publicystycznej Ministerstwa, w miejsce obu tych czasopism [...] podejmuje Ministerstwo wydawanie czasopisma nowego. [...] Jak tytuł wskazuje, ma być to organ poświęcony sprawom oświaty i wychowania i w tym charakterze odpowiadać niemal całokształtowi działalności Ministerstwa». Zob. «Oświata i Wychowanie» 1929 nr 1, s. 3.

Lwowskiego». Pierwszy numer tak zatytułowanego czasopisma został wydany 10 marca 1921 r. Była to kontynuacja «Dziennika Urzędowego c.k. Rady Szkolnej Krajowej z Galicji», ukazującego się w latach 1897–1918 (z dodatkiem: «Czasopismo Pedagogiczne» 1912–1919/20); następnie «Dziennika Urzędowego Rady Szkolnej Krajowej», wydawanego w latach 1919–1921. W wyniku reformy administracji szkolnictwa (na mocy już wspomnianej ustawy z dnia 4 czerwca 1920 r. o tymczasowym ustroju władz szkolnych) zlikwidowano Radę Szkolną Krajową we Lwowie, a na jej miejsce powołano Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego. Stąd też zmiana tytułu wydawnictwa¹⁶. Kolejna zmiana nastąpiła w 1925 r. Od tego czasu pismo nosiło tytuł «Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego» i pod taką nazwą ukazywało się nieprzerwanie do 1939 r.

«Dziennik» lwowskiego kuratorium, wydawany w formacie: 35,5x21,5 cm, miał układ statyczny, jednoszpaltowy. Szata graficzna pisma była uboga. Treść pomieszczano w dwóch zasadniczych działach. Pierwszy obejmował oficjalne, urzędowe okólniki, obwieszczenia, komunikaty o zasięgu ogólnokrajowym, regionalnym i lokalnym. Na kolejną część składały się różnorodne ogłoszenia, głównie urzędowe. Dopiero w 1938 r. w omawianym czasopiśmie uruchomiono nową część: Dział nieurzędowy. Poza stałymi działami w «Dzienniku Urzędowym Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego» znajdowały się również stałe rubryki, m.in.: *Oświata pozaszkolna; Książki, czasopisma; Sprawy radiowe; Krajoznawstwo i turystyka; Harcerstwo; Z pismek szkolnych.*

Periodyk, redagowany przez urzędników kuratorskich, ukazywał się zazwyczaj raz w miesiącu, czasami nieregularnie. Zależało to przede wszystkim od środków finansowych, jakimi dysponowało wydawnictwo, również od formuły redakcyjnej, ale decydowała też o tym wielkość materiałów przygotowanych do druku. Czasopismo miało zapewnić sprawny przepływ informacji, nie tylko urzędowych, między władzami szkolnymi a nauczycielami i innymi pracownikami oświaty. Wydawnictwo to miało również – według zamierzeń jego twórców – pełnić rolę trybuny umożliwiającej odbiorcom wymianę doświadczeń, poglądów itd. Pismo wydawane nakładem Państwowych Wydawnictw Książek Szkolnych oraz Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego, utrzymywało się również z opłat za prenumeratę zbiorową i indywidualną, reklamy, ogłoszenia, a także ze składek nauczycieli i innych pracowników oświaty.

Na jego łamach, podobnie jak w pozostałych kuratorskich wydawnictwach, publikowano – co już sygnalizowano – przepisy normatywne o charakterze ogólnopolskim (ustawy, rozporządzenia okólniki), istotne dla ówczesnego systemu oświaty, instytucji należących do tegoż systemu oraz ludzi z nim związanych (np.: *Kwalifikacje absolwentów Kursów i Studiów Pedagogicznych przy Państwowym Instytucie Pedagogicznym w Warszawie. Rozporządzenie Ministerstwa WRiOP z dnia 26 stycznia 1927 nr I-1440/27*¹⁷; *Ogniska metodyczne (wg rozporządzenia Ministra WRiOP z dnia 4 czerwca 1930 nr II. 12700/30 w sprawie przepisów dla instruktorów ministerialnych i ognisk metodycznych w szkołach średnich*

¹⁶ Zob. DzUrz dla KOSLw 1921, nr 3, s. 87.

¹⁷ DzUrzKOSLw 1927, nr 2, s. 67–68.

ogólnokształcących i zakładach kształcenia nauczycieli)¹⁸; Organizacja szkolnictwa zawodowego. Rozporządzenie Ministra WRiOP z dnia 21 listopada 1933 r. nr I. Pr. 405/33¹⁹; Instrukcja o działalności instruktorów przedmiotowych szkół średnich ogólnokształcących oraz zasady organizacji ognisk metodycznych. Rozporządzenie Ministra WRiOP z dnia 26 lipca 1938 r. nr II Pr-6765/38²⁰). W «Dzienniku» pomieszczano też przepisy normujące funkcjonowanie wszystkich placówek systemu edukacji; podające wzorcowe – ramowe – niezbędne dla nich dokumenty prawne (m.in. statuty i regulaminy), określające ramy organizacyjne i zakres działania władz szkolnych wszystkich instancji, a także osób i instytucji pełniących nadzór nad placówkami oświaty (np.: *Okólnik z dnia 7 lutego 1924 r. L 14333/I w sprawie wyjaśnień do Statutu i Programu Wyższego Kursu Nauczycielskiego (nr 4/43)*²¹; *Okólnik z dnia 19 marca 1924 r. L. 2419/I w sprawie kolokwium wstępnego na WKN, Rozporządzenie z dnia 20 czerwca 1924 r. L 7334/I w sprawie zmiany statutu państwowych kursów nauczycielskich*²²; *Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie Statutu Kuratoriów Okręgów Szkolnych (ogłoszony w Dzienniku Urzędowym MWRiOP nr 29 z 1924 r., poz. 191)*²³; *Statut i Regulamin Państwowych Wyższych Kursów Nauczycielskich*²⁴).

Na łamach periodyku znaleźć można również informacje o formach kształcenia, doksztalcania oraz doskonalenia zawodowego nauczycieli (np.: *Okólnik MWRiOP do Dyrekcji szkół średnich ogólnokształcących w sprawie kursów wakacyjnych dla niewykwalifikowanych nauczycieli szkół średnich*²⁵; *Wakacyjne kursy uniwersyteckie: VI WKU w Wejherowie (lipiec), IX WKU w Zakopanem (sierpień)*²⁶; *Organizacja państwowego liceum pedagogicznego. Rozporządzenie MWRiOP z dnia 6 marca 1937 r. nr II. S. 1291/37*²⁷). Interesujące były też komunikaty o działalności ogólnopolskich organizacji, stowarzyszeń czy istniejących przy nich placówkach, wspomagających pracowników szkół w ich codziennej pracy, np. Poradni Bibliotecznej Warszawskiego Koła Związku Bibliotekarzy Polskich²⁸. Warto dodać, że wspomniana instytucja, utworzona z inicjatywy Faustyna Czerwijowskiego i Julii Millerowej, formalnie funkcjonowała od maja 1929 r. Pracownicy Poradni udzielali porad w kwestiach organizacji bibliotek, zajmowali się bibliografią i doбором książek do bibliotek, oceną księgozbiorów bibliotecznych, opracowywaniem katalogów, propagandą książek, publikowali – na łamach

¹⁸ Ibidem 1930, nr 6–7, s. 296–297.

¹⁹ Ibidem 1934, nr 1, s. 26–88.

²⁰ Ibidem 1938, nr 9, s. 360–361.

²¹ Ibidem 1924, nr 7, s. 370.

²² Ibidem, s. 371.

²³ Ibidem 1925, nr 9, s. 307–310.

²⁴ Ibidem 1937, nr 1, s. 15–19.

²⁵ Ibidem 1925, nr 5, s. 135–136.

²⁶ Ibidem 1926, nr 2, s. 92–93.

²⁷ Ibidem 1937, nr 3, s. 158–166.

²⁸ Zob. np.: *Ogłoszenie Poradni Bibliotecznej Warszawskiego Koła Bibliotekarzy Polskich, DzUrzKOSLw 1929, nr 6; MWRiOP, Warszawa dn. 10 lipca 1936 Nr II P-3132/36. Działalność Związku Bibliotekarzy Polskich, ibidem 1936 nr 7; Zezwolenie na korzystanie młodzieży szkolnej z bibliotek oświatowych, ibidem 1939 nr 4, s. 165.*

«Biuletynu Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy» – recenzje nowości wydawniczych, oceniając ich przydatność dla bibliotek oświatowych, mieli też swój udział w doskonaleniu zawodowym bibliotekarzy²⁹.

We lwowskim kuratorskim czasopiśmie publikowano również wykazy – zalecanych, dozwolonych lub niedopuszczonych do użytku szkolnego przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz specjalne komisje oceniające – książek, czasopism, filmów i innych pomocy dydaktycznych dla uczniów i nauczycieli szkół różnych typów i stopni (np.: *Rozporządzenie z 28 listopada 1924 r. w sprawie utworzenia Komisji do Oceny Książek do czytania dla młodzieży szkolnej nr 21/187*³⁰; *Pomoce naukowe dla seminariów nauczycielskich. Okólnik MWRiOP z dnia 10 kwietnia 1926 r. nr I 5555/26 L. IKN 2858/26*³¹; *Ocena i używanie książek szkolnych i środków naukowych dla szkół zawodowych. Rozporządzenie MWRiOP z dnia 29 października 1935 r.*³²; *Film szkolny. Okólnik Ministra WRiOP z dnia 7 lipca 1936 (II.S. 4130/36)*³³; *Wybór książek szkolnych i środków naukowych oraz zmiana podręczników dla szkół powszechnych i średnich ogólnokształcących. Rozporządzenie Ministra WRiOP z dnia 14 sierpnia 1936 nr II. 5532/36*³⁴). Zamieszczano tu także różnorodne ogłoszenia, np.: «[...] Rada Naczelna Pomocy Młodzieży Akademickiej uruchomiła w czerwcu r. ub. Sanatorium Akademickie na południowych stokach Gubałówki w Zakopanem w nowocześnie urządzonej własnym gmachu, przeznaczone przede wszystkim dla młodzieży akademickiej. Licząc się z tym, że młodzież szkół ogólnokształcących i zawodowych nie zawsze mogła korzystać z racjonalnej kuracji klimatycznej, Rada Naczelna Pomocy Młodzieży Akademickiej postanowiła udostępnić uczącej się młodzieży korzystanie z tej wzorowo zorganizowanej instytucji dla walki z gruźlicą. Młodzież szkolna będzie przyjmowana na warunkach ustalonych dla młodzieży akademickiej, tj. za opłatą 8 złotych dziennie, przy czym będzie miała zapewnioną – poza opieką lekarską – również i opiekę wychowawczą [...]»³⁵.

Wspomniane wyżej informacje przedrukowywano, jak wcześniej sygnalizowano, z «Dziennika Urzędowego MWRiOP», natomiast – co jest naturalne – na łamach lwowskiego czasopisma nie mogło zabraknąć materiałów o charakterze regionalnym i lokalnym. Niewątpliwie te teksty, ze względu na przedmiot niniejszych rozważań, zasługują na szczególną uwagę. Ale trzeba pamiętać, że wiadomości o charakterze ogólnokrajowym również są cenne, ponieważ umożliwiają przedstawienie uwag na temat szkolnictwa lwowskiego w kontekście ogólnopolskim.

Materiały dotyczące lwowskiego szkolnictwa z lat międzywojennych, publikowane na łamach «Dziennika Urzędowego Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego» można podzielić na kilka grup, mianowicie:

²⁹ Więcej zob. W. Dąbrowska, *Poradnia Biblioteczna Warszawskiego Koła Związku Bibliotekarzy Polskich*, «Rocznik Biblioteki Narodowej» 1975, t. 11, s. 215–248.

³⁰ DzUrzkOSLw 1924, nr 7, s. 369.

³¹ Ibidem 1926, nr 6, s. 259–261.

³² Ibidem 1936, nr 1, s. 42–51.

³³ Ibidem, nr 8, s. 439–449.

³⁴ Ibidem, nr 9, s. 515–516.

³⁵ *Sanatorium Akademickie w Zakopanem*, ibidem 1934, nr 1, s. 90.

I. Teksty odnoszące się bezpośrednio do ówczesnej sytuacji lwowskiej oświaty (np.: «*W numerze dzisiejszym [...] rozpoczynamy druk materiałów dotyczących się szkolnictwa Okręgu Szkolnego Lwowskiego. Ilustrują one stan rzeczy w roku 1937/38 z uwzględnieniem tu ówdzie danych z lat poprzednich dla lepszego uwydatnienia linii rozwoju. Materiał ujęty terenowo według trzech województw Małopolski Wschodniej, traktuje oddzielnie sprawy szkolnictwa powszechnego i zawodowego. Zestawienie niniejsze nie obejmuje całokształtu zagadnień szkolnych w Okręgu. Ma ono raczej na celu zwrócenie uwagi na wartość gromadzenia i opracowywania materiałów liczbowych, niezbędnych do ujęcia sprawy szkolnej, a przy tym ułatwiających prowadzenie ciągłej, planowej – a nie dorywczej – pracy. Inspektorzy Szkolni, Dyrekcje szkół winny wziąć z niniejszej publikacji asumpt do systematycznego gromadzenia i opracowywania materiałów, którymi dysponują z tytułu wykonywanych przez siebie funkcji organizacyjnych*»³⁶), okólniki, ogłoszenia i komunikaty urzędowe (np.: «*Ponieważ brak wykwalifikowanych nauczycieli przedmiotów pedagogicznych w państwowych seminariach nauczycielskich daje się dotkliwie nadal odczuwać, a dotychczasowe studia, organizowane przez MWRiOP, nie zdołały zaspokoić pod tym względem potrzeb seminariów, Ministerstwo rozporządzeniem z dnia 31 lipca 1925 r. nr 13941/I zezwoliło Kuratorium OSLw na uruchomienie I kursu dwuletniego Studium Pedagogicznego we Lwowie. Na Studium będą przyjmowani nauczyciele seminariów nauczycielskich i szkół ćwiczeń, którzy: 1) przed 1 stycznia 1923 r. ukończyli 25 lat, a nie przekroczyli dotychczas 36 roku życia, 2) wykażą się świadectwami Wyższego Kursu Nauczycielskiego albo egzaminem wydziałowym lub maturą gimnazjalną, 3) przed 1 stycznia 1923 r. odbyli 3-letnią, zadowalającą praktykę nauczycielską, z czego co najmniej dwa lata w szkołach średnich ogólnokształcących, seminariach nauczycielskich lub szkołach powszechnych, o ile dotychczasową ich praktykę nauczycielską można uznać za wybitną, 4) wykazali specjalne zainteresowanie przedmiotami pedagogicznymi, 5) zobowiążą się do odbycia, zaraz po ukończeniu Studium, 4-letniej praktyki w szkołach wskazanych im przez władze szkolne [...]*»³⁷; «*Rozkład biur Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego*»³⁸); «*P. Minister WRiOP rozp[orządzeniem] z dnia 15 stycznia 1934 nr B.P. 19736/33 powołał na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 17 października 1932 o komisjach dyscyplinarnych i postępowaniu dyscyplinarnym przeciwko funkcjonariuszom państwowym [...] p. Mariana Galasiewicza, radcę Kuratorium OSLw, na przewodniczącego, p. Stanisława Lasiotę, referendarza, na zastępcę przewodniczącego oraz p. Czesława Zaleskiego, okręgowego wizytatora szkół, p. Stanisława Chruściela, [...] zastępcę inspektora szkolnego we Lwowie, p. Wawrzyńca Furmankiewicza, inspektora szkolnego we Lwowie, p. Mieczysława Markła, sekretarza, na członków Komisji Dyscyplinarnej przy Kuratorium OSLw dla urzędników i niższych funkcjonariuszów, pełniących*

³⁶ Stan szkolnictwa w Okręgu Szkolnym Lwowskim w r. szk. 1937/38, ibidem 1938, nr 10, s. 416–431. Zob. też *Szkolnictwo średnie ogólnokształcące*, ibidem, nr 11, s. 449–454.

³⁷ *Studium Pedagogiczne dla nauczycieli państwowych seminariów nauczycielskich we Lwowie*, ibidem 1925, nr 10, s. 398.

³⁸ Ibidem, nr 8, s. 309.

szkołą w Kuratorium OSLw oraz władzach i szkołach podległych»³⁹; «Ministerstwo WRiOP zamianowało w myśl § 29 regulaminu państwowych wyższych kursów nauczycielskich [...] na resztę okresu egzaminacyjnego, tj. do końca roku szkolnego 1933/34 p. Jakóba Sandela, profesora państwowego gimnazjum X we Lwowie, członkiem Państwowej Komisji Egzaminacyjnej na Wyższym Kursie Nauczycielskim we Lwowie, do języka niemieckiego»⁴⁰; «Otwarcie Państwowego Liceum Pedagogicznego we Lwowie. Zarządzenie MWRiOP z dnia 13 lipca 1937 r. (nr II. S. 6143/37)»⁴¹; «Otwarcie Państwowego Pedagogium we Lwowie. Zarządzenie MWRiOP z dnia 13 lipca 1937 r.»⁴²);

II. Publikacje analityczne oraz syntetyczne omawiające wybrane zagadnienia⁴³;

III. Materiały rocznicowe, okazjonalne, przedstawiające lwowskie szkolnictwo z perspektywy kilkunastu czy kilkudziesięciu lat⁴⁴;

IV. Teksty stanowiące wynik badań, doświadczeń praktycznych, przemyśleń indywidualnych osób – nauczycieli, wizytatorów szkół, inspektorów szkolnych – zainteresowanych różnorodnymi problemami lokalnej oświaty oraz zjawiskami bezpośrednio dotyczącymi ówczesnego systemu edukacji⁴⁵;

V. Ogłoszenia związane z bazą lokalową i materialną szkół, bibliotek i innych instytucji oświaty (np.: «Zdarzają się wypadki, że zakłady szkolne urządzają kinoteatry bez uzyskania przepisanego zezwolenia oraz zbadania, czy przyrządy i lokal odpowiadają przepisom policji budowlanej, ogniowej i bezpieczeństwa. Na skutek pisma Wojewody Lwowskiego z dnia 9 marca 1925 r. [...] Kuratorium zwraca uwagę zakładom naukowym, że przed uruchomieniem szkolnych teatrów świetlnych winny się postarać, i to również w interesie bezpieczeństwa poruczonej ich pieczy młodzieży szkolnej, o licencję kinoteatralną po myśli rozporządzenia Ministerstwa WRiOP z 18 września 1921 r.»⁴⁶; «[...] w bibliotekach dla młodzieży szkolnej w niektórych okręgach szkolnych znajduje się szereg książek nieodpowiednich dla młodzieży, zwłaszcza pomiędzy książkami uzyskanymi w drodze daru i włączonymi do bibliotek bez względu na ich wartość. Powołując się na wskazówki odnośnie do doboru książek w

³⁹ Komisja Dyscyplinarna dla urzędników i funkcjonariuszów, ibidem 1934, nr 3, s. 184.

⁴⁰ Komisja Egzaminacyjna na WKN we Lwowie, ibidem 1934, nr 3, s. 184.

⁴¹ Ibidem 1937, nr 8, s. 497.

⁴² Ibidem, s. 500.

⁴³ Np.: K. Sośnicki, *Państwowe Studium Pedagogiczne w latach 1923-1926*, ibidem 1929, nr 12, s. 476–492; A. Wanczura, *Zagadnienia drugoroczności we współczesnej szkole powszechnej w Polsce*, ibidem 1932, nr 4; H. Czaporowska, *Dokształcanie wychowawczyń przedszkoli na terenie Kuratorium OSLw.*, ibidem 1939, nr 5, s. 217–218.

⁴⁴ Np. *Dziesięciolecie dokształcania nauczycieli gimnazjów i seminariów nauczycielskich na terenie okręgu szkolnego lwowskiego*, ibidem 1929, nr 2, s. 77–107.

⁴⁵ Np. *Nauczanie koncentryczne. Sprawozdanie nauczycielek prowadzących w szkołach system koncentryczny przedstawione podczas Rady Pedagogicznej dnia 20 listopada 1931 r.*, ibidem 1932, nr 1; M. Rudnicka, *Projekt rozwinięcia programu nauczania robót kobiecych w powszechnych szkołach żeńskich*, ibidem; Z. Hanulanka, *Sprawozdanie z pokazu robót w szkole żeńskiej im. Piramowicza w Przemyślu*, ibidem 1932, nr 7; M. Wójtowicz, *Kilka słów o pokazach nieba przy nauczaniu kosmografii*, ibidem 1932, nr 5; *Statut Spółdzielni Uczniowskiej Publicznej Szkoły Powszechnej im. Św. Anny nr 1 we Lwowie*, ibidem 1932 nr 5.

⁴⁶ *Licencje kinoteatralne*, ibidem 1925, nr 4, s. 117–118.

bibliotekach szkolnych i postępowania przy przyjmowaniu darów otrzymanych dla bibliotek, zaznaczone w okólniku MWRiOP nr I-262/25 [...] polecam, by o ile się to już nie stało, Rada Szkolna zarządziła przejrzenie istniejących bibliotek szkolnych i usunięcie z nich książek mniej odpowiednich dla młodzieży, ze względu na swój poziom, względnie swe intencje (np. gloryfikacja rządów zaborczych w książkach pozostałych z czasów przedwojennych)[...]⁴⁷; «Kuratorium OSLw. zawiadamia niniejszym, że biblioteka i zbiory ogniska geografii w Państwowym Gimnazjum Żeńskim im. Królowej Jadwigi we Lwowie (ul. Potockiego 45) są do dyspozycji nauczycieli od dnia 16 maja br. każdej środy i soboty od godz. 16 do 17. Zechcą dyrekcje (kierownictwa) zachęcić nauczycieli geografii do korzystania z biblioteki i zbiorów ogniska»⁴⁸. Na łamach «Dziennika Urzędowego KOSLw» można znaleźć również takie informacje: «Kuratorium OSLw. zwraca uwagę na uniwersalną ławkę szkolną, jednoosobową, skonstruowaną przez mistrza stolarskiego Karola Ptaszyńskiego, zatwierdzoną przez Ministerstwo WRiOP na podstawie opinii komisji, wyznaczonej do zbadania modelu, pismem do nr I. Pr. 876/34 r. Ławki te zastosować można do każdego wzrostu i tuszy ucznia (wysokość, siedzenie i oparcie można dowolnie regulować), wyrabiane są z drzewa sosnowego, koloru drzewa naturalnego, pociągnięte pokostem, części składowe są wymienne. Ławki są zgłoszone w Urzędzie Patentowym Rz[eczy]p[ospo]litej Polskiej za nr 43983. Ewentualne zamówienia względnie o wyjaśnienia należy zwracać się pod adresem: Karol Ptaszyński, Suwałki (woj. białostockie), ul. Emilii Plater nr 45»⁴⁹.

VI. Teksty dotyczące działalności organizacji, stowarzyszeń nauczycielskich (np.: «Towarzystwo Polonistów Rzeczypospolitej Polskiej – Oddział Lwowski. Celem Towarzystwa jest popieranie polonistyki i zrzeszenie w tej myśli ogółu polonistów oraz miłośników polonistyki. Organem są „Polonista” i „Życie Literackie”, pisma wychodzące w Warszawie. [...] Dotąd odbyły się trzy zebrania miesięczne, z [...] referatami [m.in.]: dr M. Des Loges – „Propaganda czytelnictwa wśród młodzieży”. [...] W lutym przeprowadził Oddział Lwowski ankietę w lwowskich szkołach średnich ogólnokształcących na temat czytelnictwa młodzieży i bibliotek szkolnych, której wyniki są obecnie opracowywane»⁵⁰).

VII. Wydawnictwa zwarte i periodyczne zalecane przez Kuratorium OSLw (np.: «W listopadzie 1925 r. opuści prasę II rocznik „Szematyzmu nauczycielskiego” [...] zawierać będzie: 1) ustawy i rozporządzenia o organizacji władz szkolnych, 2) spis kuratoriów szkolnych w Państwie, stan osobowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego, 3) pragmatykę nauczycielską, o ile przed rozpoczęciem druku zostanie ogłoszoną, 4) wycinki z ustawy o uposażeniu, 5) dane o obszarze i ludności poszczególnych województw i powiatów na terenie Okręgu Szkolnego, 6) spis inspektorów szkolnych powiatowych i urzędników rad szkolnych powiatowych, 7) spis nauczycieli szkół powszechnych, zestawiony według szkół z podaniem dat personalnych

⁴⁷ Książki w bibliotekach dla młodzieży. Okólnik Kuratorium OSLw z dnia 31 lipca 1926 r. nr I-21188/26 do Rad Szkolnych Powiatowych i Rady Szkolnej Miejskiej we Lwowie, ibidem 1926, nr 8, s. 345–346.

⁴⁸ Biblioteka i zbiory ogniska geografii, ibidem 1933, nr 6, s. 198.

⁴⁹ Ławka szkolna, ibidem 1934, nr 10, s. 576.

⁵⁰ Ibidem 1939, nr 3, s. 125.

i służbowych i dane o tych szkołach, 8) spis członków Komisji Egzaminacyjnej dla nauczycieli szkół powszechnych, 9) wykaz kursów kształcenia nauczycieli, 10) spis gimnazjów i seminariów nauczycielskich oraz szkół zawodowych w Okręgu Szkolnym Lwowskim, 11) najważniejsze dane statystyczne, dotyczące się szkół w Państwie i okręgu, 12) indeks osób, 13) indeks miejscowości. [...]»⁵¹.

Teksty kwalifikowane do każdej z wymienionych grup są pomocne w uporządkowaniu faktów pod względem chronologicznym i personalnym; rekonstrukcji dziejów instytucji oświaty, ich organizacji i funkcjonowania, bazy lokalowej i materialnej, funduszy itp.; w określeniu charakterystycznych tendencji rozwojowych lwowskiego szkolnictwa z dwudziestolecia międzywojennego, a także przy próbie «wychycenia» determinantów rozwoju lokalnej oświaty oraz czynników hamujących ów rozwój.

Z problematyką wyżej sygnalizowaną ściśle łączą się teksty podejmujące zagadnienia bibliotek dla nauczycieli. Są to interesujące materiały, dzięki którym można podjąć próbę odtworzenia dziejów instytucji wspomagających przygotowanie kandydatów do zawodu nauczycielskiego oraz kształcenie, dokształcanie i doskonalenie zawodowe czynnych nauczycieli; zasobów bibliotecznych, działań podejmowanych przez księżnice. Przykładem może być cykl publikacji dotyczących zainicjowania, powstania, organizacji i działalności Centralnej Biblioteki Pedagogicznej Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego (np. «*Z dniem 1 lutego 1926 r. zostanie otwarta do użytku nauczycieli wszelkich kategorii szkół tutejszego okręgu oraz osób pracujących na polu pedagogiki Państwowa Biblioteka Pedagogiczna we Lwowie (ul. Kubali 4, I piętro). Równocześnie podaje się do wiadomości Regulamin Biblioteki. Nauczyciele zamiejscowi mogą korzystać z Biblioteki za poręczeniem dyrekcji zakładu i pokryciem kosztów przesyłki pocztowej. Wyrażam przekonanie, że otwarcie Biblioteki stanie się ważną pomocą w pracy pedagogicznej nauczycielstwa i zachęcam grona nauczycielskie do żywego korzystania z tej nowej instytucji i wspierania jej radą i pomocą. Za Kuratora [Stanisław] Gayczak»⁵²), a także innych księżnic dla nauczycieli (np. «*Z inicjatywy**

⁵¹ *Szematyzm nauczycielski na rok 1925/26 (rocznik II)*, ibidem 1925, nr 7, s. 255–256.

⁵² *Otwarcie Państwowej Biblioteki Pedagogicznej we Lwowie. Okólnik Kuratorium OS Lwowskiego z dn. 20 stycznia 1926 r. nr II. 645/26*, ibidem 1926 nr 1, s. 32–33. Zob. też: *Państwowa Biblioteka Pedagogiczna we Lwowie*, ibidem 1931, nr 12, s. 736–737; 1932, nr 2 s. 124; 1933, nr 10, s. 443, 445; 1933, nr 11, s. 487; *Statut i regulamin Państwowej Centralnej Biblioteki Pedagogicznej przy Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego, Lwów, ul. Kubali 4*, ibidem 1934, nr 6, s. 340–343; *Odezwa do ogółu nauczycielstwa szkół wszelkiej kategorii w Okręgu Szkolnym Lwowskim*, ibidem 1935, nr 1, s. 22–23; 1935, nr 6, s. 229; 1935, nr 11, s. 505–506; *Sposób korzystania z Państwowej Centralnej Biblioteki Pedagogicznej Kuratorium Okręgu Szkolnego we Lwowie*, ibidem 1937, nr 12, s. 793; *Państwowa Centralna Biblioteka Pedagogiczna Kuratorium OS Lwowie*, ibidem 1938, nr 5, s. 235; 1939, nr 1, s. 26; 1939, nr 6, s. 243–245. Zob. też Spisy książek i czasopism nowo nabywanych przez Państwową Centralną Bibliotekę Pedagogiczną Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego we Lwowie, m.in.: *DzUrżKOSLw* 1933, nr 11, s. 488–490; nr 12, s. 529–530; 1934, nr 1, s. 91–93; nr 3, s. 184–185; nr 5, s. 299–301; nr 9, s. 489–493; nr 10, s. 577–580; nr 11, s. 611–613; nr 12, s. 658–660; 1935 nr 5, s. 194–195, 196; nr 6, s. 228–229; nr 9, s. 384–385; nr 10, s. 431–441; nr 11, s. 503–506; 1936, nr 4, s. 216–217; nr 12, s. 798–799; 1937, nr 12, s. 820–823. Więcej o Państwowej Bibliotece Pedagogicznej KOSLw zob.: *Kuratorskie biblioteki na Kresach Wschodnich Drugiej Rzeczypospolitej, Wybór źródeł*, oprac. J. Dzieniakowska, Kielce 2006, s. 143–170; J. Dzieniakowska, *Biblioteka*

Kuratorium utworzono w br. szk. bibliotekę okręgową dla ochroniarek, zajętych na terenie okręgu szkolnego lwowskiego. Biblioteka obejmuje na razie 101 dzieł z zakresu psychologii, pedagogiki, metodyki i literatury dziecięcej, mieści się zaś w lokalu Państwowego Seminarium Ochroniarskiego im. Jachowicza we Lwowie, ul. Słodowa 6. Biblioteka jest otwarta w każdy poniedziałek, począwszy od 5 października rb. w godz. od 4–7 wieczorem»⁵³).

Z grupy publikacji o charakterze regionalnym i lokalnym warto też zwrócić uwagę na inne teksty, tematycznie również powiązane z systemem oświaty, interesujące mieszkańców okręgu szkolnego lwowskiego, ale też ziem byłej Galicji. Przykładem mogą być informacje dotyczące m.in. Polskiego Muzeum Szkolnego we Lwowie. Zostało ono założone – staraniem Ludomiła Germana – w 1903 r. na mocy uchwały Walnego Zgromadzenia Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych i Zjazdu Delegatów Towarzystwa Pedagogicznego, a otwarte w 1907 r. Po odzyskaniu niepodległości Polskie Muzeum Szkolne podjęło *«prace około używotnienia tej instytucji, w tak aktualnej chwili tworzącego się szkolnictwa»*. Rozpoczęto od restytucji zbiorów muzealnych i zabiegów w pozyskiwaniu nowych. Muzeum gromadziło różnorodne materiały do dziejów wychowania i nauczania oraz nowoczesne urządzenia i pomoce szkolne. Zadaniem instytucji było zorganizowanie ośrodka pracy dydaktycznej, naukowej i samokształceniowej dla nauczycieli szkół powszechnych i średnich, a także ożywienie ruchu pedagogicznego w Małopolsce. Podejmowano również próby zachęcania przedstawicieli różnych zakładów produkcyjnych do wytwarzania środków dydaktycznych i przyrządów szkolnych. Muzeum posiadało własną, bogatą bibliotekę, liczącą ponad 10 tys. t., a także 7 tys. innych okazów. W bibliotece gromadzono prace z dziedziny pedagogiki, dzieła dotyczące historii szkół, podręczniki szkolne w języku polskim (od czasów najdawniejszych), zbiór elementarzy w różnych językach, zbiór map, medalów, pieczęci, *«widoków szkół, fotehistorii szkół w Polsce»*, sprawozdania roczne szkół, stowarzyszeń młodzieży, towarzystw naukowych, przykłady wzorowych urzędzeń szkolnych, programy naukowe, czasopisma pedagogiczne. Placówka organizowała wystawy, odczyty, wykłady, konferencje. Prezesem Zarządu Polskiego Muzeum Szkolnego był Franciszek Majchrowicz, kustoszem Edward Szajowski, dyrektorem placówki Stanisław Łempicki⁵⁴.

Interesujące dla ówczesnych odbiorców czasopisma – a dziś dla badaczy – były również wiadomości dotyczące ruchu służbowego, ogłoszenia o konkursach na wolne stanowiska w urzędach i szkołach⁵⁵; pracach samorządów szkolnych;

pedagogiczna Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego jako warsztat pracy dla nauczycieli w latach Drugiej Rzeczypospolitej, «Kwartalnik Pedagogiczny» 2007, z. 1, s. 109–126.

⁵³ *Biblioteka Okręgowa dla ochroniarek*, DzUrzkOSLw 1931 nr 10, s. 601; zob. też: *Biblioteka ochroniarki*, ibidem, nr 6-7, s. 383–386.

⁵⁴ *Komunikat Polskiego Muzeum Szkolnego we Lwowie*, ibidem 1921, nr 9, s. 281. Zob. też: *IX Sprawozdanie Zarządu Polskiego Muzeum Szkolnego we Lwowie za czas od 1 kwietnia 1911 do 31 marca 1912*, Lwów 1912, s. 4; *Polskie Muzeum Szkolne*, «Rocznik Pedagogiczny» 1924, seria 2, t. 2, s. 339–340.

⁵⁵ Zob. np. *Konkursy na stanowiska kierowników publicznych szkół powszechnych*, DzUrzkOSLw 1936, nr 1, s. 51.

nekrologi (np. «*W dniu 19 października 1926 r. zginął z ręki skrytobójczej tragiczną śmiercią śp. S. Sobiński [...] Objął władzę w chwili, gdy jeszcze powojenne oparzeliska dymiły się [...] Ratować z gruzów szkołę, pchnąć w nią życie [...] tworzyć w dziedzinie szkolnictwa silne podstawy pod Jutro Państwa – oto program, który wytknął sobie śp. Kurator Sobiński*»⁵⁶); anonse o zagubionych i unieważnionych pieczęciach, świadectwach itp.⁵⁷

Ponadto w czasopiśmie można znaleźć artykuły (o charakterze informacyjnym, polemicznym lub przeglądowym) dotyczące wybranych zagadnień z zakresu oświaty i wychowania, dydaktyki, pedagogiki⁵⁸. Ich autorami byli wizytatorzy kuratorsyjni, instruktorzy szkolni, nauczyciele, a więc osoby czynnie zaangażowane w sprawy szkolnictwa. Sporo miejsca zajmowały teksty dotyczące wykorzystania na zajęciach szkolnych i pozaszkolnych filmów dla młodzieży⁵⁹. Często pojawiały się też materiały upowszechniające ideę harcerstwa, mówiące o organizacji drużyn harcerskich (np. «*Kuratorium OSLw podaje do wiadomości, że Komenda Chorągwi Harcerek we Lwowie opracowała „Wskazówki dla organizujących żeńskie drużyny harcerskie” oraz „Regulamin żeńskiej drużyny” [...]. Wspomniane egzemplarze, z którymi winno zapoznać się Nauczycielstwo oraz Kierownictwa i Inspektoraty, w cenie 1 zł 20 gr są do nabycia w Komendzie Chorągwi Harcerek we Lwowie, przy ul. Jabłonowskich 5*»⁶⁰), sprawozdania z działalności drużyn harcerskich, a także komunikaty władz szkolnych zalecające kompletowanie w bibliotekach szkolnych książek i czasopism o tematyce harcerskiej (np. «*Przy zaopatrywaniu w książki bibliotek nauczycielskich i uczniowskich w liceach, gimnazjach, inspektoratach, szkołach powszechnych i zawodowych Kuratorium poleca uwzględniać także literaturę i czasopisma harcerskie. W szczególności biblioteki nauczycielskie w liceach i gimnazjach, biblioteki obwodowe w inspektoratach i biblioteki uczniowskie w liceach pedagogicznych należy zaopatrywać w książki harcerskie w pierwszym rzędzie metodyczne i o treści ogólnej. Biblioteki uczniowskie w liceach, gimnazjach, szkołach powszechnych i zawodowych winny być zaopatrywane w podręczniki harcerskie i wydawnictwa urzędowe harcerskie do użytku drużyn istniejących przy szkołach zaleźnie od rodzaju drużyny. Nadto należy nabywać powieści i beletrystykę harcerską z przeznaczeniem dla ogółu młodzieży szkolnej także w szkołach, które dotąd drużyny harcerskiej nie posiadają. W miarę środków wskazanym jest nabywanie w kilku egzemplarzach podręczników odpowiednich dla zastępowych. Czytelnie i świetlice uczniowskie należy zaopatrywać*

⁵⁶ Śp. Stanisław Sobiński Kurator Okręgu Szkolnego Lwowskiego. Wspomnienie pośmiertne, ibidem 1926, nr 10, s. 442–450.

⁵⁷ Zob. m.in. *Pieczęcie skradzione*, ibidem 1936, nr 12, s. 798.

⁵⁸ Zob. np. J. Kuchta, *Pismo szkolne*, ibidem 1931, nr 1, s. 257–262; część druga, ibidem, nr 11, s. 642–649.

⁵⁹ Zob. np. *Film szkolny. Okólnik Ministra WRiOP z dnia 7 lipca 1936 (II.S. 4130/36)*, ibidem 1936, nr 8, s. 439–449.

⁶⁰ *Wskazówki dla organizujących drużyny harcerskie*, ibidem 1934, nr 10, s. 580.

w czasopiśmie harcerskie: „Zuch”, „Na Tropie”. „Skaut”, „W kręgu wodzów”. Kurator OS dr Tadeusz Kopczyński⁶¹).

Interesujące były również zagadnienia dotyczące krajoznawstwa i turystyki, w notkach z tego zakresu można znaleźć wiadomości o wydarzeniach na skalę europejską, bądź ogólnokrajową (np. «Podczas Powszechnej wystawy Krajoznawczej w Poznaniu, w lipcu 1929 r. zwołuje Polskie Towarzystwo Pierwszy Ogólnopolski Kongres Krajoznawczy [...]»⁶²), ale też takie, które były adresowane m. in. do nauczycieli organizujących wycieczki dla uczniów⁶³. Na uwagę zasługuje też rubryka zatytułowana *Sprawy radiowe*. Pomieszczano tu okólniki władz szkolnych centralnych i lokalnych dotyczące wykorzystania radia w procesie edukacji⁶⁴, teksty wyjaśniające, czym jest radio, na czym polega istota jego działania⁶⁵, publikowano wykłady i pogadanki dla młodzieży szkolnej oraz nauczycieli, wygłoszone przez radio⁶⁶, podawano też terminy emisji audycji radiowych adresowanych do uczniów⁶⁷.

Wiele ciekawych wiadomości można znaleźć również w stałej rubryce *Z pisemek szkolnych*, w której publikowano informacje na temat czasopism redagowanych i wydawanych przez młodzież szkolną Lwowa i innych miast wchodzących w skład Okręgu Szkolnego Lwowskiego, recenzje tych wydawnictw⁶⁸. Doceniając aktywność wydawniczo-prasową młodych adeptów sztuki dziennikarskiej i zmierzając do upowszechniania owych działań, redakcja „Dziennika Urzędowego Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego” apelowała do „dyrekcji i kierownictw szkół średnich ogólnokształcących, zakładów kształcenia nauczycieli, szkół powszechnych i zawodowych, by w wypadku, gdy wydają pisma szkolne nadsyłały po jednym egzemplarzu tychże, zaraz po ukazaniu się danego zeszytu pod adresem Redakcji, Lwów, ul. Karmelicka 4”⁶⁹. Ponadto na łamach

⁶¹ Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego we Lwowie, dnia 12 listopada 1938 r. nr O. 28608/38, Zaoopatrywanie bibliotek w książki harcerskie, ibidem 1939, nr 1, s. 17-18. Zob. też: Międzynarodowa Konferencja i zlot skautowy w Polsce, ibidem 1932, nr 6. W DzUrzKOSL publikowano również wiadomości o czasopiśmie harcerskich: «Harc mistrz», «Na tropie», «Skaut», «Skrzydła», zob. ibidem.

⁶² Kongres Krajoznawczy w Poznaniu w r. 1929, ibidem 1929, nr 2, s. 107.

⁶³ Zob. m.in.: Propaganda krajoznawcza. Okólnik Kuratorium OSLw z dnia 14 grudnia 1931 r. (nr I. KN. 7093/31) do dyrekcji zakładów ogólnokształcących i seminariów nauczycielskich, ibidem 1932, nr 1; Wycieczki młodzieży szkolnej do Krakowa. Zalecenia Kuratorium OSLw w związku z planowaniem i organizacją wycieczek do Krakowa, ibidem, nr 2; Wycieczka po Morzu Bałtyckim. Okólnik Kuratorium OSLw z dnia 10 marca 1932 r. (nr O. 392/32), ibidem, nr 3; Dom wycieczkowy we Lwowie, ibidem, nr 6.

⁶⁴ Np. Audycje radiowe dla młodzieży szkolnej. Okólnik Min. W. R. i O. P. z dnia 22 grudnia 1931 r. (nr II. OP. 23251/31), ibidem 1932, nr 1.

⁶⁵ Np.: Odbiór fali radiowej, ibidem; Technika radia na filmie dla młodzieży. Okólnik Kuratorium OSLw z 6 lutego 1932 r. (nr I. O. P. 3682/32), ibidem, nr 2.

⁶⁶ Np. Wykłady radiowe «O wyborze szkoły akademickiej» dla abiturientów szkół średnich ogólnokształcących, ibidem 1932, nr 4.

⁶⁷ Zob. m.in.: Radio w szkołach powszechnych we Lwowie, ibidem 1932, nr 2; Szkolne poranki radiowe, ibidem, nr 1, 2, 4, 5 i następne.

⁶⁸ Np. recenzje czasopism: «O własnych siłach», «Nasze Życie», «Lot», «Nasza Myśl», «Nasza Niwa» «Głos Młodzieży», «Kuźnia Młodych», «Ster», «Skaut», «Echo z nad Dniestru», ibidem 1932, nr 2; «Lot», «Głos Szkolny», «Moje Pisemko», ibidem, nr 7; «Próbny Lot», «Start Młodych», «Nasze Widnokreśli», «Naprzód Młodzi», «Stańmy w szeregu» (dwumiesięcznik uczennic Prywatnego Gimnazjum i Liceum Żeńskiego Dr A. Karp-Fuchsowej we Lwowie), ibidem 1939, nr 3, s. 127–128.

⁶⁹ Ibidem 1931, nr 5.

periodyku można znaleźć teksty poruszające problemy oświaty pozaszkolnej⁷⁰. Również są to cenne informacje, ponieważ uzupełniają obraz międzywojennej oświaty lwowskiej.

Jak wcześniej wspomniano, w 1938 r. w periodyku lwowskiego kuratorium pojawiła się nowa część: Dział nieurzędowy. W komunikacie od redakcji można przeczytać: «*Poza częścią urzędową, obejmującą ustawy, rozporządzenia i okólniki Władz, wprowadzamy w Dzienniku Urzędowym Kuratorium – od niniejszego numeru poczynając – dział nieurzędowy. [...] będziemy zamieszczać drobne rozprawy i artykuły, dotyczące się zagadnień dydaktyki, bądź pedagogiki w ścisłym tego słowa znaczeniu. [...] Niezależnie od prac i artykułów naukowych będziemy zamieszczać w dziale nieurzędowym sprawozdania, uwagi i spostrzeżenia dotyczące się różnych przejawów życia szkolnego w Okręgu [...]*»⁷¹.

Warto dodać, że we wszystkich kuratorskich «Dziennikach Urzędowych» znajdowały się części nieoficjalne. Niektóre redakcje wprowadzały je od razu po uruchomieniu czasopisma, inne – tak jak w przypadku «Dziennika Urzędowego Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego» – później, czasami dopiero po kilkuletnim okresie edycji. Uruchomienie Działu Nieurzędowego było dobrym posunięciem lwowskich władz, ponieważ stworzono w ten sposób forum dyskusyjne dla osób zainteresowanych sprawami szkolnictwa. Nauczyciele, wizytatorzy, instruktorzy uzyskali możliwość przedstawiania szerokiej grupie odbiorców własnych opinii, przemyśleń, doświadczeń, dzielenia się osiągnięciami konkretnej szkoły, zespołu klasowego lub własnymi sukcesami, oczywiście związanymi z realizacją procesu dydaktyczno-wychowawczego itp. W części nieurzędowej zamieszczano przykłady lekcji «wzorowych» (opracowanych na podstawie odpowiednio dobranych książek i artykułów z czasopism, nierzadko opatrzonych bibliografią załącznikową), sprawozdania z konferencji i kursów dla nauczycieli⁷², relacje z uroczystości i obchodów szkolnych poszczególnych placówek oświatowych, wiadomości dotyczące różnych bibliotek itp. Ponadto publikowano tu – niezbędne dla dokształcających się nauczycieli – spisy bibliograficzne wydawnictw pedagogicznych, psychologicznych, metodycznych, dydaktycznych, z zakresu historii oraz współczesnych aspektów oświaty i wychowania itp.⁷³, recenzje tych dzieł, wyjątki z katalogów bibliotecznych, wykazy pomocy szkolnych.

⁷⁰ Zob. np.: *Praca kulturalno-oświatowa Garnizonu Lwowskiego*, ibidem 1932, nr 3; J. Knotz, *Kurs świetlicowy w Jarosławiu*, ibidem 1932, nr 1; *Kurs świetlicowy w Gródku Jagiellońskim*, ibidem. Zob. też recenzje czasopism upowszechniających ideę oświaty pozaszkolnej, zamieszczane na łamach *DzUrzkOSLw*, m.in.: «Z ruchu oświatowego», «Młoda Wieś»; «Zielona Gromada», ibidem 1932, nr 1.

⁷¹ *Od Redakcji*, *DzUrzkOSLw* 1938, nr 1, s. 33.

⁷² Zob. m.in.: Z. Pawłowska, *Sprawozdanie z kursu wychowawczego w Stanisławowie*, ibidem 1932, nr 1; *Sprawozdanie z kursu metodycznego robót kobiecych w Żółkwi*, ibidem; S. Krzanowski, *Kurs metodyczny nauczania śpiewu w Krośnie*, ibidem 1932, nr 7.

⁷³ Np.: *Państwowa Centralna Biblioteka Pedagogiczna we Lwowie. Spis posiadanych tudzież nowo nabytych dzieł i rozpraw z dziedziny wychowania obywatelsko-państwowego w szkole*, ibidem 1934, nr 10, s. 577–580; *Państwowa Centralna Biblioteka Pedagogiczna we Lwowie. Spis dzieł traktujących o środowisku i jego roli w pracy wychowawczej i dydaktycznej nowej szkoły. Wykaz książek umożliwiających ułożenie planu pracy wychowawczej*, ibidem, nr 12, s. 658–660; *PCBP. Spis książek do egzaminu praktycznego dla nauczycieli szkół powszechnych*, ibidem 1935, nr 9, s. 384–385; *Państwowa*

Wyszukiwanie konkretnych materiałów ułatwiały spisy treści pomieszczone w każdym numerze czasopisma, a także spisy treści do całych roczników.

Analizując zawartość treściową kolejnych roczników czasopisma można zrekonstruować obraz (chronologiczny) oświaty lwowskiej z dwudziestolecia międzywojennego. Poczynania te, mimo że czasochłonne i żmudne, przynoszą ciekawe rezultaty. Wieloaspektowość i różnorodność materiałów zamieszczanych w periodyku sprawia, że «Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego» można postrzegać jako istotne źródło informacji o szkolnictwie międzywojennego Lwowa. Warto korzystać z omawianego czasopisma tym bardziej, że wiele cennych wiadomości można znaleźć jedynie na jego łamach. Należy jednak pamiętać, że w celu uzyskania w miarę pełnego, wiarygodnego obrazu lwowskiego szkolnictwa warto sięgać również do innych źródeł publikowanych i niepublikowanych.

Йоланта ДЗЕНЯКОВСЬКА. «Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego» (1921–1939) як джерело до історії шкільництва міжвоєнного Львова.

Предметом дослідження є пресовий орган львівської шкільної влади другої інстанції «Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego», що в 1921–1924 роках виходив під назвою «Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego». Він був продовженням інших видань (як то: «Dziennik Urzędowy c. k. Rady Szkolnej Krajowej z Galicji», 1897–1918, з додатком: «Czasopismo Pedagogiczne», 1912–1919/20, «Dziennik Urzędowy Małopolskiej Rady Szkolnej Krajowej», 1919–1921), адресованих учителям, керівництву й дирекціям шкіл – державних і приватних, народних, середніх і фахових, працівникам позашкільної освіти й органам шкільного й територіального самоуправління. На його шпальтах, окрім урядових розпоряджень шкільної влади всіх ланок, публікувалися праці вчителів, інших працівників освіти в галузі дидактики і педагогіки, зразки уроків, звіти з учительських конференцій, реляції з урочистостей і шкільних заходів окремих освітніх закладів, відомості з різних бібліотек тощо. Уміщувались також бібліографічні списки видань педагогічних, психологічних, методичних, дидактичних, з історії і сучасних аспектів освіти й виховання, рецензії на них, списки жертводавців, витяги з бібліотечних каталогів. Багатоаспектність і різноманітність цих матеріалів дозволяє розглядати часопис як джерело інформації про шкільництво міжвоєнного Львова.

Ключові слова: міжвоєнне двадцятиріччя, Львів, шкільництво, «Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego».

Jolanta DZIENIAKOWSKA. Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego (1921–1939) as a Source for the History of Schooling in Interwar Lviv.

The subject of this study is the periodical issued by the Lviv school board under the title Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego [Official Journal of the Lviv District School Board of Trustees], which earlier, in 1921–1924, was published as Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego. It was a continuation of other publications (such as: Dziennik Urzędowy c.k. Rady Szkolnej Krajowej z Galicji, 1897–1918, with the supplements: Czasopismo Pedagogiczne, 1912–1919/20, Dziennik Urzędowu Małopolskiej Rady Szkolnej Krajowej, 1919–1921) which were addressed to teachers, administrators, and directors of schools – public and private, national, secondary and trade – and to staff engaged in adult education and authorities in school and territorial governance. In its pages, in addition to government regulations by various school authorities, were published works by teachers and other educators in the field of didactics and pedagogy, sample lessons, teachers' conference reports, accounts of celebrations and school activities of individual educational institutions, information from different libraries and so forth. Also published in this journal were bibliographies of pedagogical, psychological, methodological, and didactic publications, plus works on historical and contemporary aspects of education and child development, etc., reviews of these works, lists of donors, and excerpts from library catalogs. The multidimensionality and diversity of this material allows us to treat this journal as a source of information about schooling in interwar Lviv.

Keywords: interwar decade of the 1920s, Lviv, schooling, «Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego» (Official Journal of the Lviv District School Board of Trustees).